

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ БЕЗПЕКИ СТРАХОВОГО РИНКУ ЯК ЇЇ СКЛАДОВОЇ

Л.В Нечипорук, д.е.н., професор,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна

М. О. Гетьманський,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

У статті розкрито сутність фінансової безпеки держави та особливості фінансової безпеки страхового ринку як її складової. Систематизовано методичні підходи до аналізу фінансової безпеки страхового ринку та ідентифіковано основні загрози. На основі аналізу динаміки індикаторів стану фінансової безпеки страхового ринку визначено актуальність та тренди основних загроз. Визначено основні заходи щодо забезпечення зростання рівня фінансової безпеки страхового ринку.

Ключові слова: фінансова безпека, страховий ринок, безпека страхового ринку, страхові послуги

DOI: 10.21272/1817-9215.2017.4-10

ВСТУП

Безпека страхового ринку є невід’ємною складовою фінансової безпеки України вцілому. Наразі цей сегмент небанківського фінансового ринку є другим за рівнем капіталізації і представлений станом на 31 березня 2018 року 292 страховими компаніями [1]. Водночас, можемо відмітити, що роль страхового ринку у забезпеченні фінансової безпеки України недооцінюється. Так, якщо у попередній версії Методичних рекомендацій Міністерства економічного розвитку і торгівлі щодо розрахунку економічної безпеки «безпека страхового ринку» виділялась як окремий субіндекс, то у новій редакції 2013 року вона вже входить до складу субіндексу «безпека небанківського сектору» і оцінюється за допомогою лише двох показників замість шести [2]. Але зважаючи на відносно низькі показники розвитку страхового ринку України у порівнянні з зарубіжними країнами, зокрема, за показником обсягу страхових премій на душу населення, можемо констатувати значний потенціал до зростання цього сегменту та його ролі у забезпеченні фінансової безпеки країни. Тому дослідження страхового ринку в контексті забезпечення фінансової безпеки країни є необхідними та актуальними.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ І ДОСЛІДЖЕНЬ

Слід зазначити, що проблематика місця безпеки страхового ринку у забезпеченні фінансової безпеки країни активно дискутується у вітчизняній науковій думці. Серед дослідників може вказати, зокрема, Андрієнко В.М., Барановський О.І., Бовсуновська Г.В., Боженко А.С., Виговська В.В., Деркач О.М., Єрмошенко М.М., Зачосова Н.В., Жабинець О.Й., Журавка О.С., Позднякова Л.О., Пшик Б.І., Рекуненко І.І., Сокол С.В., Холод З.М. та інші. Дослідники акцентують свою увагу, переважно, на визначенні методологічних підходів до оцінки безпеки страхового ринку у складі фінансової безпеки, напрямках підвищення його ролі у забезпеченні зростання рівня фінансової безпеки країни. Водночас залишається простір для подальших наукових розвідок, зокрема щодо актуалізації загроз, які характерні для страхового ринку в контексті фінансової безпеки.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою нашого дослідження є визначення актуальних загроз фінансовій безпеці страхового ринку та шляхів їх нейтралізації або подолання. Задля досягнення поставленої мети визначено такі основні завдання дослідження: 1) з'ясувати економічну сутність поняття «фінансова безпека» та «фінансова безпека страхового ринку»; 2) систематизувати методичні підходи до оцінки фінансової безпеки страхового ринку; 3) провести на основі актуальних даних оцінку фінансової безпеки страхового ринку України та окреслити основні загрози; 4) визначити шляхи підвищення фінансової безпеки страхового ринку України.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз теоретичних засад фінансової безпеки доцільно розпочати із розкриття змісту самого поняття. Основні підходи до визначення поняття «фінансова безпека» у наукових джерелах узагальнено у таблиці 1.1. Слід відмітити, що наведені визначення є доволі схожими за своїм змістом і відрізняються переважно тільки ступенем деталізації.

Таблиця 1 - Підходи до визначення до поняття «фінансова безпека» у вітчизняних наукових джерелах

Автор	Визначення
Барановський О.І. [3]	Фінансова безпека – це важлива складова частина економічної безпеки держави, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери України, яка відображається через систему критеріїв і показників її стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових і золотовалютних резервів, ступінь захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин, стан фінансових потоків в економіці, що характеризується збалансованістю і наявністю апробованих механізмів регулювання і саморегулювання
Власюк О.С. [4]	Фінансова безпека – це захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, зокрема такий стан бюджетної, податкової, грошово-кредитної, валютної систем, фондового ринку, фінансів банківського та реального секторів, детінізації економіки, який гарантує спроможність держави ефективно формувати і використовувати фінансові ресурси для забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку
Гесць В.М. [5]	Сутність фінансової безпеки полягає в нормальному функціонуванні економічної системи взагалі, у можливості нормальної роботи внутрішньої економічної системи та безболісному включенні її до світової фінансової системи
Єпіфанов А.О. [6]	Фінансова безпека – це стан фінансово-кредитної сфери країни, що характеризується стійкістю до зовнішніх і внутрішніх загроз, а також здатністю забезпечувати стійкий економічний розвиток держави
Єрмошенко М.М. [7]	Фінансова безпека – це стан фінансово-кредитної сфери держави, який характеризується збалансованістю та якістю системної сукупності фінансових інструментів
Сухоруков А.І. [8]	Фінансова безпека держави - це захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, або такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної системи, що гарантує спроможність держави ефективно використовувати фінансові ресурси держави

Джерело: складено автором

Слід зазначити, що у зв'язку з обмеженістю нормативно-правової бази, яка б регулювала питання фінансової безпеки, визначення поняття «фінансова безпека» знаходимо тільки в проекті Концепції фінансової безпеки України фінансова безпека визначається як складова економічної безпеки, яка характеризує стан захищеності життєво важливих (ключових) інтересів держави, регіонів, підприємницьких структур та громадян у фінансовій сфері від впливу широкого кола негативних чинників (загроз) [9]. Та у Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України фінансова безпека визначається як стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових

шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни [2].

Узагальнивши основні підходи до визначення поняття «фінансова безпека» можемо зробити висновок, що фінансова безпека визначається здебільшого як збалансований стан фінансової системи, якому притаманна низка ознак (низький рівень інфляції, стабільний рівень валютного курсу, низький рівень зовнішнього боргу тощо), що сприяє економічному зростанню.

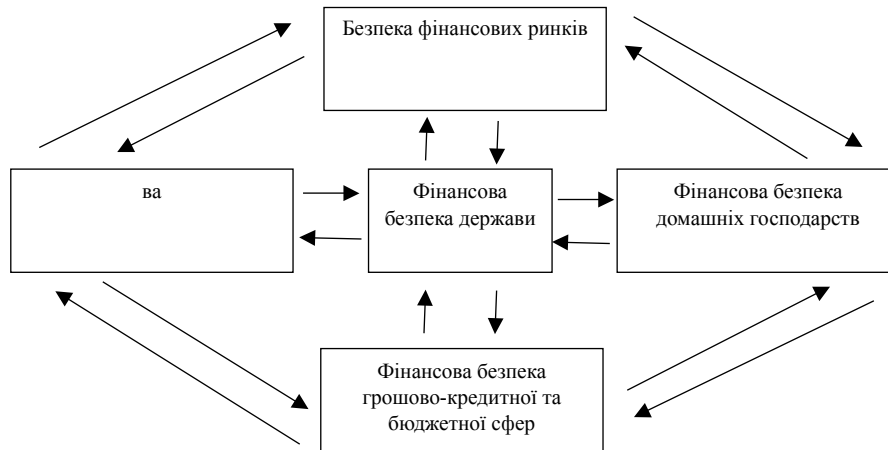

Рисунок 1 - Система фінансової безпеки держави [6]

З позицій системного підходу трактує зміст фінансової безпеки дослідник Єпіфанов А.О. (рисунок 1). На його думку, питання фінансової безпеки є системними, оскільки стосуються і пов'язують окремі країни, регіони, господарюючі суб'єкти, політику, економіку, фінанси тощо. Фінансова безпека охоплює фінансову безпеку окремого громадянина, домашніх господарств, населення в цілому, підприємців, підприємств, організацій, установ та їх асоціацій, галузей господарського комплексу, регіонів, окремих секторів економіки, держави та різноманітних міждержавних утворень, світового співтовариства в цілому.

Дослідники Мартинюк В.П. та Баранецька О.В. також запропонували своє авторське бачення фінансової безпеки з позицій системного підходу (рисунок 2).

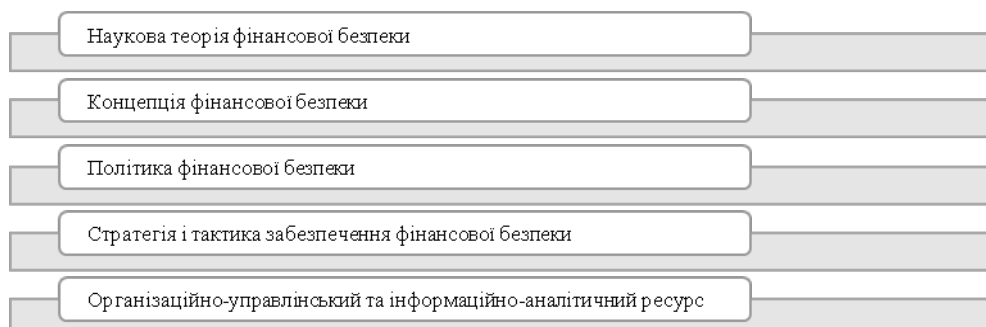

Рисунок 2 - Елементи системи фінансової безпеки [10]

На їх думку, система фінансової безпеки становить сукупність елементів, від наявності й ефективності реалізації яких залежить забезпечення фінансової безпеки на прийнятному рівні, й передбачає розроблення відповідної наукової теорії,

концепції, політики, стратегії та тактики з використанням організаційно-управлінського та інформаційно-аналітичного (фактичного й прогнозного) ресурсу

Фінансова безпека є широким поняттям, тому включає в себе низку складових, кількість та деталізація яких відрізняється у різних джерелах. В першу чергу, звернемось до визначення складових фінансової безпеки у Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, згідно яких виділяється безпека банківського та небанківського фінансового сектору, боргова, бюджетна, валютна та грошово-кредитна безпека [2]. Згідно Концепції забезпечення національної безпеки в фінансовій сфері національна безпека у фінансовій сфері включає питання безпеки в бюджетній сфері, у сфері управління державним боргом, гарантованим державою боргом та боргом корпоративного сектору, податковій сфері, сфері фінансів реального сектору економіки, банківській сфері, сфері валютного ринку та у сферах функціонування фондового ринку та небанківського фінансового сектору [11]. Смоквіна Г.А. виділяє також у складі фінансової безпеки інвестиційну та податкову складові [12]. Луцик-Дубова Т.О. деталізує цей перелік ще фондовою безпекою, страховою безпекою, кредитною безпекою, безпекою грошового ринку та безпекою корпоративного сектору [13].

Щодо дефініції «фінансова безпека страхового ринку», то дослідники здебільшого однотайні у підходах до її визначення і відрізняються вони лише ступенем деталізації. Так Барановський О.І. дає визначення фінансової безпеки страхового ринку, яке стало найбільш поширеним та цитованим, а саме розуміє її як рівень забезпеченості страхових компаній фінансовими ресурсами, який дозволив би їм у разі потреби відшкодувати обумовлені у договорах страхування збитки їх клієнтів і забезпечити ефективне функціонування [3]. Нужнов Є.В. розширює дане визначення: фінансова безпека страхового ринку – це такий фінансовий стан, який характеризується здатністю забезпечувати захист фінансових інтересів усіх суб'єктів національної економіки у страховій сфері, за умов стабільності системи фінансових показників та забезпечення своєчасних виплат за взятими зобов'язаннями [14]. Ще більш деталізоване визначення дає Зачосова Н.С. розкриває зміст фінансової безпеки страхового ринку як стан його фінансових, кадрових, техніко-технологічних, матеріальних, інформаційних ресурсів та партнерських зв'язків, який дозволяє йому забезпечити повне страхове покриття за існуючими угодами при настанні страхових випадків, залучати нових клієнтів, ефективно розміщати страхові фонди та підтримувати резерви і гарантувати належний рівень власної фінансової стійкості та високої рентабельності страхових компаній [15]. Вважаємо останнє визначення таким, що найбільш комплексно розкриває зміст фінансової безпеки страхового ринку.

При розгляді фінансової безпеки страхового ринку також необхідно враховувати й фінансову безпеку інших його учасників, окрім страхових компаній, а це і страхові посередники, і страхувальники і навіть органи державного нагляду та саморегульвні організації. Адже страхові компанії не зможуть стати фінансово захищеними і безпечними ізольовано від цих учасників страхового ринку і тільки комплексно у взаємозв'язку і взаємодії між собою страховий ринок України зможе досягнути фінансово безпечного рівня свого розвитку.

Щодо методики оцінки фінансової безпеки страхового сектору, то у попередній редакції Методичних рекомендації щодо розрахунку економічної безпеки передбачався розрахунок шести показників, на основі яких розраховувався субіндекс безпеки страхового ринку (таблиця 2).

Таблиця 2 – Показники фінансової безпеки страхового ринку [16]

Показник	Нормативне значення
Показник проникнення страхування (страхові премії до ВВП), %	Не менше 8-12
Показник щільності страхування (страхові премії на одну особу), доларів США	Не менше 140

Частка довгострокового страхування в загальному обсязі зібраних страхових премій, %	Не менше 30
Рівень страхових виплат, %	Не більше 30
Частка премій, що належать перестраховикам-нерезидентам, %	Не більше 25
Частка сукупного обсягу статутних капіталів страхових компаній, що належать нерезидентам у загальному їх обсязі, %	30

У сучасній редакції Методичних рекомендації щодо розрахунку економічної безпеки [1] залишилися два показники, які характеризують стан розвитку страхового ринку та його концентрацію, а саме, - рівень проникнення страхування та частка надходжень страхових премій трьох найбільших страхових компаній у загальному обсягу надходжень страхових премій (крім страхування життя), %.

Дослідники пропонують доповнення або альтернативні методичні підходи до оцінки фінансової безпеки страхового ринку. Так Бовсуновська Г.С. наводить пропозиції щодо удосконалення методики розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки страхового ринку, зокрема, шляхом застосування графічно-аналітичних методів [17]. Боженко О.С. розроблено мультиплікативну модель оцінки кількісного та якісного аспектів фінансової безпеки страхового ринку на основі адаптації моделі Харінгтона шляхом розрахунку інтегрального показника як співвідношення рівня можливостей та ризику страхового ринку, визначених як нечітко задані величини [18]. Виговська В.В. обґрунтовує у своїх дослідженнях необхідність використання для оцінки безпеки страхового ринку як складової фінансової безпеки когнітивне моделювання та нейромережеві технології аналізу та прогнозування [19]. Деркач О.М. розширює набір індикаторів фінансової безпеки страхового ринку за рахунок показників фінансової стійкості [20]. Отже, наразі відсутній єдиний методичний підхід до оцінки фінансової безпеки страхового ринку, який би комплексно відображав вплив останньої на фінансову безпеку держави.

На основі аналізу джерел [17-20] можемо визначити, що дослідники, переважно, розподіляють загрози фінансовій безпеці страхового ринку на дві групи – зовнішні та внутрішні. До зовнішніх загроз дослідники відносять, як правило, глобалізаційні процеси, волатильність глобальних фінансових ринків, високий рівень концентрації світового страхового ринку. Щодо внутрішніх загроз, які притаманні вітчизняному ринку, то серед них найчастіше вказують на незначну місткість страхового ринку, нерозвинутість довгострокового страхування, незбалансованість страхового портфелю, висока частка перестраховання, низькоприбуткові напрями розміщення резервів та невиконання страхуванням інвестиційної функції тощо.

Проаналізуємо динаміку основних показників страхового ринку України, щоб визначити актуальність та тренд вказаних вище загроз. Місткість страхового ринку можемо оцінити за допомогою таких індикаторів як показник проникнення страхування та щільності страхування (рис. 3).

Рисунок 3 – Динаміка показників проникнення та щільності страхового ринку України (розраховано за даними [21], [22])

За даними рис. 3 можемо зробити висновок, що рівень проникнення страхування має стабільну тенденцію до зниження. Також слід зважати на те, що саме значення цього показника є досить низьким. Для прикладу рівень проникнення страхування на страхових ринках країн ЄС складає в середньому за аналогічний період 7,2%. Такий низький рівень розвитку страхового ринку впливає на інші складові фінансової безпеки держави, зокрема безпеку корпоративного сектору. Показник щільності страхування, хоча й почав відновлюватись після падіння у 2014 році, але залишається низьким. Для порівняння середній показник щільності страхування у країнах ЄС за аналогічний період склав 2377 дол. США. Отже, низька місткість страхового ринку залишається актуальною загрозою для фінансової безпеки як самого ринку так і держави в цілому.

Довгострокове страхування в Україні не забезпечує стабільну ресурсну базу для страхового ринку та подальшого інвестування (рис. 4).

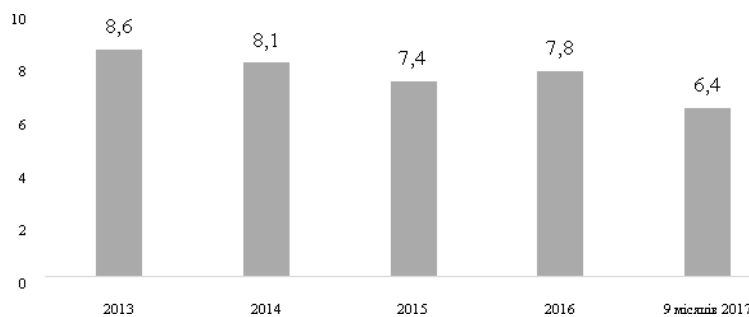

Рис. 4 – Динаміка частки довгострокового страхування у загальному обсязі валових страхових премій (побудовано за даними [21])

За даним рис. 4 можемо зробити висновок, що частка довгострокового кредитування має тенденцію до скорочення і значно менше рекомендованого значення на рівні 30%. Це створює додаткові ризики фінансової безпеки для страхового ринку так і країни в цілому, оскільки сектор не акумулює стабільну базу фінансових ресурсів і, відповідно, підпадає під дію високої волатильності ринку. Для країн ОЕСР середнє значення цього за аналогічний період складало 46,9%.

Ще однією загрозою для фінансової безпеки страхового ринку є незбалансованість страхового портфелю страхових компаній. Так найбільшу частку у портфелях переважної більшості страхових компаній займає автострахування (рис. 5).

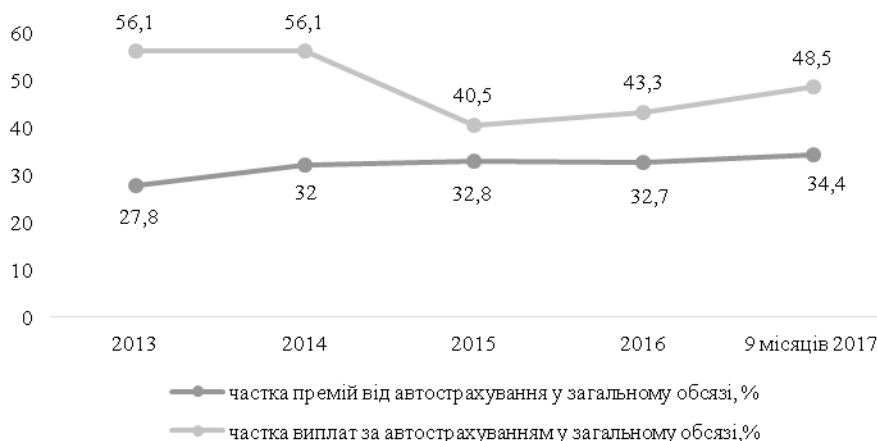

Рисунок 5 – Динаміка частки автострахування у загальному обсязі валових страхових премій та виплат (побудовано за даними [21])

Отже, вагому частку у портфелях страхових компаній займає короткостроковий ризиковий вид страхування виплати за яким складають майже 50% усіх страхових виплат, що може призвести до проблем з ліквідністю страховиків.

Загрозою для фінансової безпеки страхового ринку також вважається високий обсяг перестрахування, особливо у страховиків-нерезидентів (рис. 6).

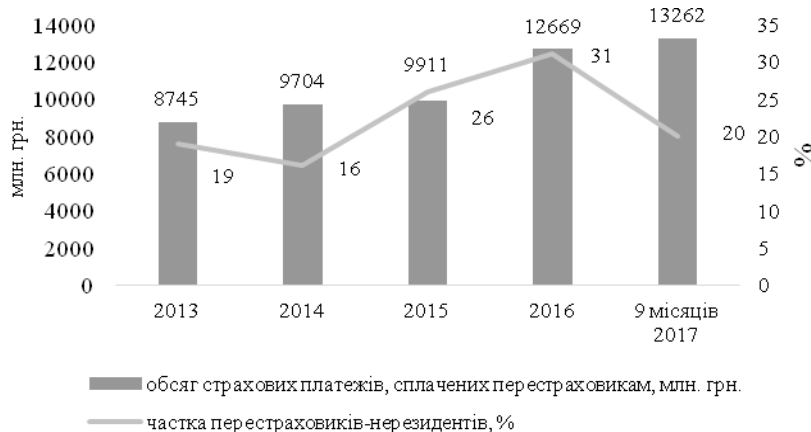

Рисунок 6 – Динаміка страхових платежів перестраховикам (розраховано за даними [20])

За даними рис. 6 можемо зробити висновок, що обсяг ринку перестрахування продовжує стабільно зростати, водночас, частка нерезидентів у 2017 році скоротилась до значення, яке знаходиться в межах рекомендованого. Відповідно ризики за цією загрозою для страхового ринку України зменшуються.

Але основною загрозою для фінансової безпеки країни, на нашу думку, є те, що страховий ринок не виконує фактично свою інвестиційну функцію. Це пов'язано з обмеженими можливостями інвестування коштів, зокрема, низькою активністю вітчизняного фондового ринку. Як наслідок, страхові компанії акумулюють кошти на банківських поточних та строкових рахунках, які забезпечують низьку доходність (таблиця 3).

Таблиця 3 – Динаміка розміщення коштів технічних резервів та резервів зі страхування життя, %

Напрямок розміщення	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення 2017 р. до 2013 р., +/-
Банківські вклади	40,6	38,4	49,4	44,0	43,4	2,8
Цінні папери	27,9	29,8	20,7	27,4	28,6	0,7
Права вимоги до перестраховиків	15,3	15,6	15,3	11,8	12,2	-3,1
Грошові кошти на поточних рахунках	10,5	10,9	9,7	11,1	10,7	0,2
Нерухоме майно	6,4	5,3	4,9	5,6	5,0	-1,4
Інвестиції в економіку України за напрямами КМУ	0,2	0,1	0,004	0,1	0,1	-0,1
Кредити страхувальникам	0,03	0,03	0,002	0,002	0,002	-0,028

Джерело: складено за даними [22]

Крім того, другим за обсягом напрямом інвестування є цінні папери, а в їх структурі переважає частка випущених державою. Відповідно такі цінні папери також не забезпечують високого рівня доходності інвестицій.

Отже, можемо підсумувати, що всі загрози для фінансової безпеки страхового ринку залишаються актуальними, окрім скорочення частки нерезидентів у загальному обсязі операцій перестраховування. Низький рівень фінансової безпеки страхового ринку України визначають його нерозвинутість, перекид у бік ризикового страхування та обмежені можливості для інвестування тимчасово вільних коштів.

Також на фінансову безпеку страхового ринку впливає недосконалість нормативно-правової бази, нерозвинутість окремих видів страхування, як, наприклад, агрострахування. Так Пшик Б.І. та Рекуненко І.І. зазначають, що найбільш недооціненими великими підприємствами видами страхування є: страхування від перерв у виробництві; страхування цивільної відповідальності; страхування життя співробітників; страхування машин та обладнання від поломок. Банки ж недооцінюють: усі види страхування відповідальності (професійна, директорів); комплексне страхування; страхування електронних і комп'ютерних злочинів; страхування від перерв у виробництві. Не отримало належного розвитку й комплексне страхування банків (що включає, поряд з іншими, ризики шахрайства співробітників і ризики втрати інформації). Маловідомими сферами залишаються і ломбардне страхування, страхові кредити тощо [22].

Відповідно серед основних заходів щодо підвищення фінансової безпеки страхового ринку в Україні можна визначити такі:

- створення необхідних умов для розвитку вітчизняного фондового ринку, задля розширення можливостей інвестування страховими компаніями;
- участь у формуванні страхової культури бізнесу та суспільства, зокрема, шляхом впровадження програм комплексного страхування на державних підприємства;
- створення стабільного нормативно-правового поля для здійснення різних видів страхування;
- реформування судової системи, задля забезпечення ефективного захисту своїх інтересів страховиками та страхувальниками тощо.

Таким чином на основі проведеного дослідження можемо зробити такі основні висновки:

1. Фінансова безпека визначається здебільшого як збалансований стан фінансової системи, якому притаманна низка ознак (низький рівень інфляції, стабільний рівень валютного курсу, низький рівень зовнішнього боргу тощо), що сприяє економічному зростанню.

2. При розгляді фінансової безпеки страхового ринку також необхідно враховувати й фінансову безпеку інших його учасників, окрім страхових компаній, а це і страхові посередники, і страхувальники і навіть органи державного нагляду та

саморегульовані організації. Адже страхові компанії не зможуть стати фінансово захищеними і безпечними ізолювано від цих учасників страхового ринку і тільки комплексно у взаємозв'язку і взаємодії між собою страховий ринок України зможе досягнути фінансово безпечного рівня свого розвитку.

3. До зовнішніх загроз дослідники відносять, як правило, глобалізаційні процеси, волатильність глобальних фінансових ринків, високий рівень концентрації світового страхового ринку. Щодо внутрішніх загроз, які притаманні вітчизняному ринку, то серед них найчастіше вказують на незначну місткість страхового ринку, нерозвинутість довгострокового страхування, незбалансованість страхового портфелю, висока частка перестраховування, низькоприбуткові напрями розміщення резервів та невиконання страхуванням інвестиційної функції тощо.

4. Всі загрози для фінансової безпеки страхового ринку залишаються актуальними, окрім скорочення частки нерезидентів у загальному обсязі операцій перестраховування. Низький рівень фінансової безпеки страхового ринку України визначають його нерозвинутість, перебік у бік ризикового страхування та обмежені можливості для інвестування тимчасово вільних коштів.

SUMMARY

The article reveals the essence of financial security of the state and the features of financial safety of the insurance market as an integral part of it. The methodical approaches to the analysis of financial safety of the insurance market are systematized and the main threats are identified. Based on analysis of dynamics of indicators of the state of financial security of the insurance market the relevance and trends of the main threats are determined. The basic measures for ensuring the growth of the financial security level of the insurance market are determined.

Key words: financial security, insurance market, insurance market safety, insurance services

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Підсумки діяльності страхових компаній за I квартал 2018 року [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/2018_rik/I_kv_2018/sk_I_%202018.pdf
2. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку та торгівлі України №1277 від 29 жовтня 2013 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii>
3. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. — 759 с.
4. Власюк О.С. Актуальні проблеми фінансової безпеки України в умовах посткризової трансформації: монографія / О. С. Власюк. — К.: НІСД, 2014. — 432 с.
5. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: [монографія] / За ред. В.М. Гесця. — Х.: ІНЖЕК, 2006. — 240 с.
6. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / за заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А.О. Єпіфанова, [А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський та ін.]. — Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. — 295 с.
7. Єрмошенко М.М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: наук. моногр. / М.М. Єрмошенко, К.С. Горячева. — К.: Національна академія управління, 2010. — 232 с.
8. Сухоруков А.І. Система економічної безпеки держави / За заг. ред. д.е.н. проф. А.С. Сухорукова, Нац. ін-т міжнар. безпеки при РНБО України. — К.: ВД «Стилос», 2010. — 685 с.
9. Концепція фінансової безпеки України (проект) [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.ufin.com.ua/koncepcia/008.doc
10. Мартинюк В.П. Теоретичні засади забезпечення фінансової безпеки / В.П. Мартинюк, О.В. Баранецька // S prsko Razvojno Udruženje : Međunarodni naučni zbornik III . – Vački Petrovac, 2016 . – S . 135 – 151.
11. Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері: розпорядження КМУ від 15 серпня 2012 року №569-р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-p>
12. Смоквіна Г.А. Фінансова безпека як стратегічна складова економічної безпеки України / Г.А. Смоквіна // Економіка: реалії часу. - 2014. - № 3. - С. 30-36.
13. Луцик-Дубова Т.О. Основні пріоритети зміцнення фінансової безпеки України / Т.О. Луцик-Дубова // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. - 2012. - Вип. 22(2). - С. 277-283.
14. Нужнов Є.В. Актуальні питання фінансової безпеки в сфері страхування / Є.В. Нужнов // Європейські перспективи. - 2012. - №1. - Ч. 2. - С. 223-228.
15. Зачосова Н.В. Формування системи економічної безпеки фінансових установ: монографія / Н.В. Зачосова. — Черкаси: ПП Чабаненко Ю.А. — Черкаси, 2016. — 375 с.

16. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економіки України №60 від 2 березня 2007 року (втратив чинність) [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://consultant.parus.ua/?doc=03WN62B99B>
17. Бовсуновська Г.С. Інтегральна оцінка рівня фінансової безпеки страхового ринку / Г.С. Бовсуновська // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В.А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. – Том 16. – № 1. – С. 167-173.
18. Боженко А.С. Перестраховання у забезпеченні фінансової безпеки страхового ринку: автореферат ... канд. екон. наук, спец.: 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит / Боженко А.С. ; Національний банк України, Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». - Суми, 2015. - 20 с.
19. Виговська В.В. Теоретико-методологічні засади та прагматика забезпечення безпеки страхового ринку України: [монографія] / В.В. Виговська. – Київ: Кондор-видавництво, 2016. – 358 с.
20. Деркач О.М. Фактори впливу на стан фінансової безпеки страхового ринку / О.М. Деркач // Бізнес інформ. – 2012. – № 6 (413). – С. 187–190
21. Інформація про стан і розвиток страхового ринку в Україні [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html>
22. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
23. Пшик Б.І. Напрями підвищення рівня фінансової безпеки страхового сектору в Україні / Б.І. Пшик, І.І. Рекуненко, А.Т. Шелестак // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2015. – Вип. 2. – С. 50-53.

Надійшла до редакції 6 вересня 2017 р.